

सामुदायिक आत्मनिर्भर सेवा केन्द्र, जिल्ला भूमि अधिकार मञ्च, र राष्ट्रिय भूमि अधिकार मञ्च नेपालले डिसेम्बर २०१८ (१५ मंसिर-१५ पुष, २०७५) महिनामा गरेको गतिविधिहरुको संक्षिप्त अपडेट यस प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ ।

संयुक्त पुर्जा बनाउने थिए :

यस महिनागोरखामा ४८, रसुवामा ३६, सिन्धुपाल्चोकमा ३५३, धादिङमा १५, नुवाकोटमा ४, चितवनमा ४, ओखलढुङ्गामा ३ र सिन्धुलीमा १ गरी जम्मा ४६४ जोडीले संयुक्त पुर्जा निर्माण गरी १९०.५२ हेक्टर जमिनमा समान हक कायम गरेका छन् । संयुक्त पूर्जा निर्माणका गर्नका लागि जिल्ला भूमि अधिकार मञ्च तथा सामुदायिक आत्मनिर्भर सेवा केन्द्रले सहजीकरण गरेका थिए ।

“संयुक्तपूर्जा जग्गा किनेकेच गर्दा सामुहिक निर्णयबाट हुने भएकोले बढि भरपर्दो लागेको छ । संयुक्त पूर्जा बनाएका छिमेकी तुलप्रसाद र मुरली लामिछानेले जग्गा बेच्दा दुवै जना मालपोतमा गए । त्यसपछि हामी भन् उत्साहित भयों । दुवै जनाको उपस्थिति बिना जग्गा बेचबिखन गर्न नसकिने प्रक्रिया नै महत्वपूर्ण लाग्यो ।” हरिमाई लामिछाने, हेलम्बु गाउँपालिका-४, माहाँकाल

सिन्धुपाल्चोक, हेलम्बु गा.पा. ४ का संयुक्त लालपुर्जा सँगै हरिमाई र लिलानाथ लामिछाने

भूमि र राजनीति : संवाद सम्पन्न

आत्मनिर्भर केन्द्र, राष्ट्रिय भूमि अधिकार मञ्च, र द हिमालयन ईनिसिएटिभको संयुक्त आयोजनामा २०७५ पुस १२ र १३ गते क्रमशः राष्ट्रिय सहकारी संघको सभाहल र नेपाल पर्यटन बोर्डको सभाहलमा भूमिसम्बन्धी बहस सम्पन्न भएको छ। उक्त कार्यक्रममा भूमिसँग सम्बन्धित विभिन्न १६वटा सवाल पीडितले आफु पीडित भएको र यसले पारेको असरबारे राजनीतिक दलका नेताहरूलाई प्रश्न गरेका थिए। साथै सम्बन्धित सवालको निकासको लागि विकल्पसमेत प्रस्तुत गरेका थिए। यसका आधारमा राजनीतिक दलका नेताहरूले धारणा राखेका थिए।

बहशमा नेपाल कम्प्युनिष्ट पार्टीका नेता राम कार्कीले यतिबेला दुई तिहाई बहुमतको सरकार रहेको र यही सरकारले भूमि सुधारको विषयलाई प्राथमिकतामा राखी समस्या समाधान गर्नुपर्ने र यसका लागि विपक्षी दलले पनि सहयोग गर्नुपर्ने कुरामा जोड दिनुभयो। यसैगरी नेपाली कांग्रेसका नेता गगन थापाले भूमि सुधारको मुद्दामा नेपालमा धेरै लामो समयदेखि राजनीति हुँदै आएको तर कार्यान्वयनमा कोही पनि गम्भीर नभएको भन्दै भूमि सुधारका लागि साभा राजनीतिक धारणा आवश्यक रहेको कुरा उल्लेख गर्नुभयो। यस्तै भूमि सुधार कहिले गर्ने भन्ने प्रश्नको जवाफमा विवेकशील साभा पार्टीका संयोजक रविन्द्र मिश्रले भूमि सुधार आजसम्म जटिल मुद्दा बनिरहनु, हाम्रो राजनीतिको अदुरदर्शिताको नतिजा रहेको बताउनुभयो। भूमि सुधारको लागि सामाजिक, आर्थिक र राजनीतिक पाटोका विश्लेषण गर्न जरुरी छ र यसका लागि विज्ञ, सरकार, राजनैतिक दल र अधिकारवालाको साभयोजना बनाई अघि बढेमात्र उपलब्धी हुने मिश्रले बताउनुभयो।

भूमि सुधार बहस कार्यक्रमका सहभागीहरु

वार्षिक सहभागीमूलक चिन्तन मनन् प्रक्रिया :

भूमि अध्ययनघर ठिमुरा चितवनमा भूमि अधिकार आन्दोलनको राष्ट्रिय समीक्षा सम्पन्न भयो । समीक्षालाई सुरुवाती सत्र र आलोचनात्मक छलफल सत्रमा विभाजन गरिएको थियो । समीक्षाको सुरुवाती सत्रको उद्घाटन गदै प्रदेश नं ३ का माननीय भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्री दावादोर्जे लामाले जन्मकै आधारमा जल, जंगल र जमिनमा नागरिकको स्वतः अधिकार हुने बताउनु भएको छ । उहाँका अनुसार नेपालमा भूमिसँग सम्बन्धित धेरै समस्या रहेको र केन्द्रले कानून नबनाई प्रदेश र स्थानीय तहले काम गर्न नसक्ने भएकाले भूमिसँग सम्बन्धित समस्याका लागि केही ढिलाई भएको हो । यस्तै संघीय सरकारले तर्जुमा गर्ने ऐनहरु नागरिकको समस्या समाधान हुने खालको आउने विश्वास लिएको उल्लेख गर्नुभयो । संघीय सरकारले भूमिसँग सम्बन्धित सवालगुठी, विर्ता, मोही, ऐलानी लगायतका समस्या समाधानका लागि ऐनहरु तर्जुमा गर्दा प्रदेश सरकारसँग परामर्श हुनुपर्ने उहाँको भनाई थियो । प्रदेश नं. ३ को तर्फबाट भूमि भूमिहिन, गुठी र आवास सम्बन्धी ऐनको मस्यौदा बनाईसकेको र संघीय सरकारको ऐन कुरिरहेको कुरा राख्नुभयो ।

यस्तै कार्यक्रममा जिल्ला भूमि अधिकार मञ्च, सिन्धुपाल्चोक, तुवाकोट, काख्मेर र मकवानपुरका अध्यक्षहरु क्रमशः पातली थामी, बिन्दा नेपाल, राम बहादुर तामाङ र यज्ञ बहादुर श्रेष्ठले आ-आफनो जिल्लाको सवाल, जिल्ला भूमि अधिकार मञ्चको संघर्षमा प्रदेश नं.३ को भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रीले पुऱ्याउनु भएको सहयोगको बारेमा चचा गर्नुभएको थियो । आत्मनिर्भर सेवा केन्द्रका वकालत, अनुसन्धान

र नीति विश्लेषक जगत बस्नेतले भूमि समस्या र समाधानका लागि प्रदेश सरकार र भूमि व्यवस्था, सहकारी तथा कृषि मन्त्रीले प्रदेशस्तरीय मन्त्री दावा दोर्जे लामा ।

ऐन तर्जुमा प्रक्रिया र भूमि सम्बन्धि सवालको सम्बोधनका लागि खेल्नु भएको भूमिका प्रसंसनीय रहेको कुरा व्यक्त गर्नुभयो । समीक्षामा भूमि अधिकार अभियानका वर्षभरी भएका प्रगती आदान प्रदानका साथै समग्र भूमि आन्दोलनको आलोचनात्मक समीक्षा तथा अभियानको दिगोपनाको विषयमा छलफल गरिएको थियो । समीक्षाको अन्त्यमा राष्ट्रिय भूमि अधिकार मञ्चको सातौं सम्मेलनका लागि आवश्यक दस्तावेजहरु, मञ्चको सिद्धान्त, कार्य ढाँचा, विद्यानको सशोधन र सोत उपयोग नीति नियम तयारीको जिम्मेवारी बाँडफाँड सम्पन्न गरी समीक्षा समापन गरिएको थियो ।

सामुदायिक आत्मनिर्भर सेवा केन्द्र र राष्ट्रिय भूमि अधिकार मञ्चको संयुक्त आयोजनामा मिति ३० र ३१ डिसेम्बर २०१८ मा सम्पन्न भएको थियो । समीक्षामा ४० जिल्लाका ६६ जना भूमि अधिकारकर्मिहरुको सहभागिता थियो ।

वकालतीय रणनीतिक योजना निर्माण कार्यशाला सम्पन्न :

हरवा चरवा मुक्तिका लागि वकालतीय रणनीतिक योजना निर्माण कार्यशाला मिति २०७५ पुष २४ र २५ सिराको लहानमा आयोजना गरियो । यस कार्यशालाको उद्देश्य कमैया, कमलरी, र हलिया आन्दोलनका अगुवाहरुबाट सिकाई आदान प्रदान गर्ने, हरवाचरवा मुक्ति अभियानको वकालतीय रणनीतिक योजना अन्तिमीकरण गर्ने र हरवा चरवा सवालमा आधारीत संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारले पुरा गर्नुपर्ने माग तयार गर्नु रहेको थियो । उक्त कार्यशालामा १२ वटा स्थानीय संघसंस्था, राष्ट्रिय हरवा चरवा मञ्च, जिल्ला भूमि अधिकार मञ्च, सप्तरी, आत्मनिर्भर केन्द्र, फिडम फन्डका प्रतिनिधि सहित ५१ जना (३० दलित र १५ महिला) को सहभागिता थियो ।

कार्यशालाको पहिलो चरणमा मुक्त कमैया आन्दोलन, हलिया आन्दोलन र कमलरी आन्दोलन जस्ता सफल सामाजिक आन्दोलनका अगुवाहरुबाट आफ्ना-आफ्ना आन्दोलनको सिकाईहरुको प्रस्तुती गरिएको थियो । सबैले प्रस्तुतीबाट राष्ट्रिय हरवाचरवा अधिकार मञ्चले नै आन्दोलनको अगुवाई गर्नुपर्ने, आन्दोलन कोष स्थापनाबाट अभियानलाई दिगो बनाउनुपर्ने र विकल्प सहितको पुर्नस्थापनाको योजना निर्माण गर्नुपर्ने कुरामा जोडिनुभयो । आन्दोलनबाट एकै चोटी परिवर्तन हासिल हुदैन । निरन्तर पहल पश्चात मात्र उपलब्धी हासिल गर्न सकिन्छ । तर यसमा पनि केहि कमजोरी हुने भएकोले हरवा चरवा आन्दोलनमा यी पक्षहरुलाई समयमै ध्यान दिई साभा रणनीति बनाएर सबैले आफ्नो तवरबाट कोसिस गर्नु पर्ने कुरामा प्रस्तुती सहित राष्ट्रिय दलित नेटवर्कका अध्यक्ष तथा कमैया आन्दोलनका अगुवा गणेश वि.के.ले जोडिनुभयो ।

यस्तै हरवा चरवा मुक्तिको अभियानका लागि वकालतीय रणनीतिक योजनाको अन्तिमीकरण, हरवा चरवाहरुको मुक्तिका लागि संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारसँग राख्नुपर्ने मागहरुको तयारी र लगत संकलन फाराम पनि यहि कार्यशालाबाट तयार गरिएको थियो ।

वकालतीय रणनीति निर्माण कार्यशाला

भूमि र राजनीति : संवाद सम्पन्न

आत्मनिर्भर सेवा केन्द्र, भूमि अधिकार मञ्च, ह्र र द हिमालयन ईनिसिएटिभको संयुक्त आयोजनामा २०७५ पुस १२ गते राष्ट्रिय सहकारी संघको सभाहलमा भूमि र राजनीतिक सम्बाद र १३ गते नेपाल पर्यटन बोर्डको सभाहलमा भूमिसम्बन्धी बहस सम्पन्न भयो । उक्त कार्यक्रममा भूमिसँग सम्बन्धित विभिन्न १६ ओटा सवालका पीडित परिवारले आफू पीडित भएको र यसले निम्त्याएको असरबारे सम्बद्ध सरोकारवाला निकायलाई आफ्ना कुरा बताएका थिए । उक्त सवाललाई आधार मानीराजनीतिक दलका प्रतिनिधीले आफ्ना धारणा राख्नुभएको थियो ।

कार्यक्रममा बोल्दै नेपाल कम्युनिष्ट पार्टीका नेता राम कार्कीले अहिले दुई तिहाई बहुमतको सरकार रहेको र यही सरकारले भूमि सुधारको विषयलाई प्राथमिकतामा राखी समस्या समाधान गर्नुपर्ने र यसका लागि विपक्षी दलले पनि सहयोग गर्नुपर्ने कुरामा जोड दिनुभयो । यसैगरी नेपाली कांग्रेसका नेता गगन थापाले भूमि सुधारको मुद्दामा नेपालमा धेरै लामो समय देखि राजनीति हुदै आएको तर कार्यान्वयनमा कोही पनि गम्भीर नभएको भन्दै भूमि सुधारका लागि साभा राजनीतिक धारणा आवश्यक रहेको कुरा उल्लेख गर्नुभयो । यस्तै भूमि सुधार कहिले गर्ने भन्ने प्रश्नको जवाफमा विवेकशील साभा पार्टीका संयोजक रविन्द्र मिश्रले भूमि सुधार आज सम्म जटिल मुद्दा बनिरहनु, हाम्रो राजनीतिको अदुरदर्शिताको नतिजा रहेको बताउनुभयो । भूमि सुधारको लागि सामाजिक, आर्थिक र राजनीतिक पाटोका विश्लेषण गर्नजरुरी छ र यसका लागि विज्ञ, सरकार, राजनैतिक दल र अधिकारवालाको साभयोजना बनाई अघि बढेमात्र उपलब्धी हुने मिश्रले बताउनुभयो ।

भूमि सुधार कहिले भन्ने बहस कार्यक्रमका सहभागीहरु

लैडिगिक न्यायको सुनिश्चिता : भूमि अधिकार आन्दोलन (२०१९-२०२१) क्षेत्रीय कार्यशाला

भूमि आफैँमा बृहत विषय हो । भूमि सम्बन्धी यहि बृहत विषयलाई समेट्ने उद्देश्यले अन्तराष्ट्रिय भूमि संजालले विभिन्न दश प्रतिबद्धतामा आधारित पहलहरुको सूरवात गरेको छ । सोही पहल अन्तर्गत भूमिमाथि महिलाको हक सुनिश्चित गर्नका लागि प्रतिबद्धतामा आधारित पहल-४ ले क्षेत्रीय स्तरमा विभिन्न क्रियाकलापहरु सञ्चालन गर्दै आएको छ । यहि सन्दर्भमा अन्तराष्ट्रिय भूमि संजालका क्षेत्रीय राष्ट्रहरुको हालसम्मको उपलब्धी, सिकाई तथा चुनौती सम्बन्धी समिक्षा, भूमिमा महिला अधिकार अभियानको आगामी योजना निर्माण (२०१९-२०२१), राष्ट्रिय संलग्नता रणनीतिसँगको सहकार्य तथा जनमूखी भूमि शासन प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्यले क्षेत्रीय कार्यशाला सम्मपन्न भयो । डिसेम्बर १७ र १८मा काठमाण्डौमा आयोजना भएको कार्यशालामा ५ राष्ट्रका १५ संस्थहरु गरी जम्मा २२ (म-१०) को सहभागिता थियो । कार्यशालाको आयोजना सामुदायिक आत्मनिर्भर सेवा केन्द्रले अन्तराष्ट्रिय भूमि सञ्चालको आर्थिक सहयोगमा गरेको थियो ।

कार्यशालामा सबै पाँच राष्ट्रका प्रतिनिधीहरुले भूमिमा महिला पुहंच तथा स्रोतमा अधिकार सम्बन्धी देश विशेष अध्ययन प्रतिवेदनको प्रस्तुती गन्तुभयो । सबै प्रस्तुतीमा महिलाको भूमि माथिको स्वामित्व निकै कम रहेको र सरकारी प्रावधानको कमी तथा पतृसत्तामक सोचका कारण यस अभियानमा सोचे अनुरूप उपलब्धी हासिल नभएको सहभागीहरुले व्यक्त गर्नुभयो । यस्तै कार्यशालामा जनमूखी भूमि शासन प्रवर्धनमा सम्बन्धित राष्ट्रहरुले भोगको चुनौती तथा आगामी अवसरहरुको विषयमा पनि छलफल भयो । छलफल अन्तर्गत हाल सम्मका प्रयासको समिक्षा गरी आगामी योजनाको निर्माण गरियो । यस्तै सहभागी पाँच राष्ट्रमा संचालित राष्ट्रिय संलग्नता रणनीति कार्यक्रमको विषयमा पनि यसै कार्यशालामा छलफल गरियो ।

यस्तै महिलाको भूमि अधिकार अभियानलाई थप सबलीकरण गर्ने उद्देश्यले क्षेत्रीय स्तरको तीन वर्ष (२०१९-२०२१) का लागि रणनीति पत्र, संयुक्त कार्ययोजना तथा बजेट पनि यसै कार्यशालाबाट निर्धारण भयो । सबै सहभागी राष्ट्रहरुले जनमूखी शासन प्रवर्द्धनका लागि देश विशेष योजना निर्माण गरी कार्यन्वयन गर्ने प्रतिबद्धता पनि कार्यशालामा भयो ।

प्रतिबद्धतामा आधारित पहल ४ सम्बन्धी क्षेत्रीय कार्यशालाका सहभागीहरु

विस्थापितहरूद्वारा पुनर्स्थापनाका लागि जग्गा खरिद :

यस महिना विस्थापित पुनर्स्थापनाअन्तर्गत गोरखामा १६२, रसुवामा ४३, सिन्धुपाल्चोकमा ३५, धादिङमा १६, नुवाकोटमा ५, ओखलढुङ्गामा ५, चितवनमा ४ र सिन्धुलीमा १ गरी जम्मा २७९. विस्थापित तथा जोखिमयुक्त क्षेत्रकापरिवारले सुरक्षित स्थानमा ६.७२ हेक्टर जग्गा खरिद गरी आफ्नो नाममा जग्गा दर्ता गरेका छन्। यी मध्ये १४१परिवारको संयुक्त (श्रीमान-श्रीमती) नाममा जग्गा रजिष्ट्रेसन पास भएको छ। जग्गा खोजी, निवेदन तथा सिफारीश पत्रहरू तयारी र जग्गा दर्ता गराउनको लागि जिल्ला, स्थानीय तहमा समन्वय तथा सहजीकरणमा सामुदायिक आत्मनिर्भर सेवा केन्द्रको टिमले सहयोग गरेको थियो।

गोरखा, केरौँजामा लालपुर्जा प्राप्त गाउँ विस्थापित लाभग्राही

जीविकोपार्जन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणसम्बन्धी कार्यशाला :

सामुदायिक आत्मनिर्भर सेवा केन्द्र र केएर नेपालको संयुक्त आयोजनामा स्थानीय सरकारका प्रतिनिधीहरूलाई संस्थाले भूकम्प प्रतिकार्य अन्तर्गत अपनाईएका जीविकोपार्जन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धि सिकाईहरू आदान प्रदान गर्ने उद्देश्यले १९ र २० डिसेम्बरमा सिकाई आदान प्रदान कार्यशालासिन्धुपाल्चोक जिल्लाको मेलम्चीमा सम्पन्न भयो । उक्त कार्यशालामा मेलम्ची नगरपालिकाका मेयर र उपमेयर, पाँचपोखरी थाङ्गपाल गाउँपालिकाका प्रमुख र उपप्रमुख, वडा अध्यक्ष, विपद् व्यवस्थापन समितीका सदस्य र अन्य सरकोरवालाहरू गरी जम्मा ५५ (१९ महिला) को सहभागिता थियो । कार्यशालाको मूल्य उद्देश्यभुकम्प प्रतिकार्य कार्यक्रममा जीविकोपार्जन सहयोगका लागि भएको गरिबी तथा जोखिमका अन्तरनिहित कारणहरूको विश्लेषणको प्रयोग र प्रभावकारीताको समीक्षा गर्नु, समुदायमा आधारित विपद् पूर्वतयारी, सबल र सुरक्षित पुर्ननिर्माण कार्यठाँचाको साभा कार्यान्वयन विधी निर्माण गर्नु र अति विपन्न पहिचान र सहयोग कार्यक्रमको प्रक्रियालाई स्थानीय सरकारको कार्यक्रममा समाहित गर्नका लागि उपयुक्त मार्गको खोजी गर्नु थियो ।

केएर नेपालका भूकम्प प्रतिकार्य कार्यक्रम व्यवस्थापक जीवन केसीले संस्थाले जीविकोपार्जन, पुनर्निर्माण र विपद् व्यवस्थापनका क्षेत्रमा गरिबी र जोखिमका अन्तरनिहित कारणहरूको विश्लेषण पश्चात मात्रसहयोग प्रदान गरेको कुरा जानकारी गराउनुभयो । उहाँका अनुसार उक्त विश्लेषणवास्तविक पीडित पहिचान मात्र नभई एकिकृत सहयोगको पद्धतीलाई थप मजबुत गर्ने बताउनुभयो । उहाँले यस विश्लेषण पद्धतीलाई स्थानीय सरकारले पनि अपनत्व गरी जीविकोपार्जन सुधार र विपद् जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रममा लागु गर्नुपर्ने कुरामा जोडिनुभयो । कार्यशालामा पाँचपोखरी थाङ्गपाल गाउँपालिकाका प्रमुख टाशी लामाले गरीब तथा जोखिमका परिवारलाई सहयोग गर्ने योजना गाउँपालिकाको भए पनि पहिचानगर्न कठिनाई थियो । तर गरिबी तथा जोखिमका अन्तरनिहित कारणको विश्लेषणको प्रयोग गरी अब वास्तविक पीडित समक्ष सहयोग पुग्ने दाबी गर्नु भयो । यस्तै मेलम्ची नगरपालिकाकी उपमेयर भगवती नेपालले जीविकोपार्जन सुधार कार्यक्रममा किसान सहकारीले उठाइरहेका सवालहरू जोडेर कार्यान्वयन गर्दा थप प्रभावकारी हुने कुरा बताउनुभयो ।

राष्ट्रिय जलवायु सम्मेलन २०१८-२०१९:

नेपाल सरकार, राष्ट्रिय जिल्ला समन्वय समिति महासंघ र अन्य सरोकारवालाहरुको आयोजनामा २०१८ डिसेम्बर ३१ देखि १ जनवरी २०१९ सम्म सिन्धुपाल्चोकको गुफाडाँडामा राष्ट्रिय जलवायु सम्मेलन सम्पन्न भयो । जलवायु परिवर्तनको भूमि माथिको प्रभाव विषयमा छलफल गर्ने उद्देश्यले आत्मनिर्भर केन्द्रले पनि सम्मेलनको आयोजनामा समन्वय गरेको थियो । २०७२ को भुकम्पबाट सबै भन्दा बढि प्रभावित जिल्ला सिन्धुपाल्चोकमा आयोजना भएको यो सम्मेलन जलवायु परिवर्तनले नेपालमा परेको असरसम्बन्धी विज्ञ छलफल, योजना निर्माण र नेपालको पहलबारे जानकारी प्रदान गर्ने पहिलो राष्ट्रिय स्तरको सम्मेलन हो ।

सम्मेलनको मूल्य उद्देश्य जलवायु परिवर्तनले नेपालमा परेको असर, न्यूनीकरणका लागि नेपालको प्रयास र रोकथामका लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय समुदाय सँग सहकार्यको आव्वान गर्नु हो । सम्मलेनको उद्घाटन गर्दै सम्माननीय राष्ट्रपति विद्या देवी भण्डारीले विकासका कार्यक्रमले वातावरणमैत्री हुनुपर्नेर सोही अनुरूप योजना गर्नुपर्नेकुरामा जोडिनुभयो । उहाँले हालका विकास कार्यक्रमका योजना वातावरणलाई हानी गर्ने हिसाबले भई रहेको र यसका लागि सरकारले उचित कदम उठाउने भन्ने कुरामा प्रतिबद्धता व्यक्त गर्नुभयो ।

राष्ट्रिय जलवायु सम्मेलनको उद्घाटन गर्दै सम्माननीय राष्ट्रपति विद्या देवी भण्डारी

अनुसुचीहरू:

सफलताको कथा

जमिन सुरक्षित राख्न संयुक्तपूर्जा

१० वर्षको उमेरमा विवाह भयो । अहिले ४६ वर्षको भएँ । २ छोरी श्रीमान र आफु गरी ४ जना छौं । सानै उमेरमा कसैको श्रीमती र बुहारी बनेर घरमा भित्रिएँ । २० वर्षको उमेरमा आमा बनें । मेरो परिवारसँग यसरी नाता जोडियो । विवाह भएको २५ वर्ष पछि नागरिकता बन्यो । त्यसमा थर जोडियो । ३६ वर्ष भएछ जन्मघरबाट कर्मघरमा संघर्ष सरेको ।

पहिला साविक महाँकाल गाविस वडा नं ८ मरम्चीमा बस्थ्यौं । सबै दाजुभाई त्यही बस्ने भएकाले हामीले उतैबाट बारी र बेसीको खेत धानेका थियौं । विस्तारै सबै दाजुभाई गैटार फाँटमा भरे पछी हामी पनि यही फाँटमा बस्न आयौं । अहिले सबै दाजुभाई बेसी भरेका छन् । गाउँमा बसे पनी बेसी भरे पनी खेतीको काम गर्ने आफैले हो । त्यसैले हाम्रो लागी दुःख सुख जहाँ पनि त्यस्तै हो । बढी खेतीको काम मैले गर्दू श्रीमान बाहिरको काम गर्नुहुन्छ ।

मैले खेतीको र घरको काम गर्दै आएपनी जमिन श्रीमानको नाममा मात्र भयो । त्यसैले हामीले महिला अधिकारबारे छलफल केन्द्रमा आफ्ना कुरा राख्यौं । छलफल पश्चात सहभागी ९ जनाले संयुक्त पूर्जा बनाउन परिवारमा छलफल गर्यौं । पूर्जा संकलन गर्यौं । मालपोत टोली गाउँमै आउँदा मैले पनी एउटा कित्ताको संयुक्त पूर्जा बनाएँ । मालपोत अधिकृतले संयुक्त पूर्जा बनाउँदा तपाईं पनी जग्गाको मालिक हुनुभयो भनी लालपूर्जा हातमा थमाउँदा मलाई सन्सार जिते जस्तो भयो । म परिवारसँग मात्र हैन घर र जमिनसँग पनि जोडिए ।

मेरो छोरा छैनन् । छोरा नभएपछि देवर जेठाजुले जमिनमा आँखा गाडेका छन् । तर मेरो छोरी छैन । हामीलाई हेरचाह गर्ने पनि अब उनिहरूले नै हुन् । जब पूर्जा बनाएर आए अनि मैले छोरीहरूको लागि सोचैं । हामीलाई किन छोरै चाहियो ? छोरा नहुँदा देवर जेठाजुलाई अंश दिनै पर्छ र ? त्यसैले अब बाँकी जमिन पनि संयुक्त पूर्जा बनाउने योजना गरेका छौं । संयुक्त पूर्जा निर्माण पश्चात हामी दुई मध्ये कसैलाई केही भई हाल्यो भने पनि एउटाको नाममा रही रहने भयो । त्यसमा अरू भमेलामा पनि पर्न नपर्ने भयो । त्यसैले अहिले पहिलेभन्दा जमिन सुरक्षित रहेको महसुस गरेको छु ।

संयुक्तपूर्जा जग्गा किनेबेच गर्दा सामुहिक निर्णयबाट हुने भएकोले बढि भरपर्दो नि लागेको छ । संयुक्त पूर्जा बनाएका छिमेकी तुलप्रसाद र मुरली छामिछानेले जग्गा बेच्दा दुवै जना मालपोतमा गएर थिचे । त्यसपछि भन् खुशी भईयो । दुवै जनाको उपस्थिति बिना जग्गा बेचविखन गर्न नसकिने प्रक्रिया नै महत्वपूर्ण लाग्यो । यसरी जग्गा भन् सुरक्षित भयो ।

हरीमाई लामिछाने, हेलम्बु गाउँपालिका-४, माहाँकाल

सेलाड्को काल्चेबाट स्थानान्तरण भएपछि.....

सिन्धुपाल्चोक जिल्लाको जुगल गाउँपालिका वडा नं १ साविक सेलाड गाविसमा भुकम्प पश्चात पहिरोले जमिन चिरा पर्ने समस्या बिकराल रूप लिईँ आएको छ । यस समुदायको भुकम्पले बास त भत्कायो नै, यो सँगै पुस्तौदेखि बसिआएको थातथलो पनि चिराचिरा परेर बसोबासका लागि असुरक्षित भयो । पहिरोले पहिलेदेखि नै समस्या दिईरहेको सेलाडबासीलाई ७२ सालको भुकम्पले विस्थापित नै बनायो ।

सेलाडबासी तिलक बहादुर सार्कीभन्नुहुन्छ “भुकम्पले बस्ने घर पनि भत्कायो । धेरै मेहनत पछि बल्ल बल्ल सरकारी अनुदान पाइयो । यहि ठाउँमा मात्र हाम्रो जमिन थियो । जोखिम मोलेर नै हामी १० घरले यहि घर बनाउने निर्णय लियौँ । विडम्बना घर निर्माण गर्न सुरुवातमात्र के गरेका थियौँ, डिपिसि भरि चिरा पन्यो । हुदाहँदाँ घरमुनिबाट पहिरो चल्न थाल्यो । लगानी डुब्ला भन्दा पनि ज्याननै पो जाला भन्ने डरले पिरोल थाल्यो ।”

यसै क्रममा सेलाड निवासी रविता रोक्का थप्नुहुन्छ “अब के गर्ने भन्ने समस्याले १० घरलाई नै सताउन थाल्यो । सरकारले सुरक्षित आवास खरिदका लागि सहयोग गर्ने कुरा थाहा भयो । घर बनायौँ । लगानि त खेर गयो । तै पनि सुरक्षीत ठाउँमा सर्न पाएका थिएनौँ । १० घरनै अभिमुखीकरण कार्यमा सहभागी भयौँ । आत्मनिर्भर केन्द्रको अगुवाईमा भौगोलिक अध्ययन भयो । अध्ययनले यस ठाउँमा बसोबास योग्य नभएको देखायो । केन्द्रले नै जग्गा खरिदका लागि आवश्यक प्रक्रियाहरु मिलाउन सहयोग गयो ।”

हाल रविता र तिलक सहित दलित टोलका दशै परिवारले सुरक्षित स्थानमा जमिन खरिद गरी आवास निर्माण कायपनि सुरु गरिसकेका छन् । दिगो समाधान परियोजनाको सहजीकरण र सरकारी अनुदानबाट १० परिवारले

बलेफी गाउँपालिका वडा नं १ दोवाटेमा जग्गा खरिद गरेका छन् । अनुदान बाट ५ परिवारले १० आना र ५ परिवारले ११ आना जग्गा प्राप्त गरेका हुन् । जग्गा प्राप्तपछि घर निर्माण गरिसकेका छन् ।

नयाँघरमा छोरासँगै बसेर रविता भन्निन् “पहिरो भर्ला कि भन्ने डर हराएको छ । राति आनान्दले निदाउन पाएको छु । पहिले विहान भरीको बाटो हिँडेर बजार पुग्नु पर्थ्यो, स्वास्थ्य चौकी पनि त्यातिनै पर । अहिले बालबालिकालाई विद्यालय जान पनि सजिलो भएको छ । सामुदायिक आत्मनिर्भर सेवा केन्द्रले १० घर परिवारको मात्र हैन, हाम्रो भावी पुस्ताको पनि भविष्य सुनिश्चित गरेको छ ।”

मासिक प्रगतीका भलकहरु

राष्ट्रिय समिक्षाका सहभागीहरु

भूमि र राजनीतिक संवाद कार्यक्रमको पहिलो दिनको सत्रका सहभागीहरु

भूमि र राजनीतिक संवाद
कार्यक्रमका सहभागी बाँया बाट विवेकशील
साक्षाका संयोजक रीबन्द मिश्र, काग्रेसका
वरिष्ठ नेता रामचन्द्र पौडेल, नेकपाका वरिष्ठ
नेता माधव नेपाल तथा भूमि अधिकारकर्मी
सोमप्रसाद भण्डारी

यस महिनाका प्रकाशनहरु :

सागरनाथ वन विकास परियोजनाको नालीबेली :

http://www.csrcnepal.org/uploads/publication/5GDTnX09ky_XUyUdqrydlq4rJ8U3V6JN.pdf

मुक्तिको पर्खाइमा हरवाचरवा:

http://www.csrcnepal.org/uploads/publication/VmxBHX_Apd1-Td4wq3mPaEMNw_QXGNpp.pdf

गाउँपालिका/नगरपालिका/उपमहानगरपालिका/महानगरपालिका भूमि ऐन, २०७४

http://www.csrcnepal.org/uploads/publication/TT4LbwQd_Blc203EZs6y2c0tE_aIXAYe.pdf